

Carolien Frijns
Universiteit Gent
Contact: Carolien.Frijns@UGent.be

Wie durft in bed te eten? Krachtig taalonderwijs op een meertalige basisschool¹

1. Inleiding

Leraren zijn duizendpoten. Ze zijn thuis in allerlei leergebieden, toveren leerrijke activiteiten uit hun hoed en pikken allerlei signalen op in de klas. Tijdens de coronacrisis is de kloof tussen kinderen uit de lagere sociale klasse en hun leeftijdsgenoten uit de middenklasse en hoger waarschijnlijk toegenomen. Leraren staan daarom – meer nog dan anders – voor de uitdaging om de kloof te dichten. Maar hoe zorg je voor sterk taalonderwijs en gelijke kansen? In deze tekst duiken we in de klas van juf Femke en in het model van de krachtige taalleeromgeving met als doel om elke dag opnieuw samen voor grote onderwijskansen te gaan.

2. In bed eten

“Wie mag thuis in bed eten?” vraagt juf Femke.

Het vierde leerjaar start de dag in de kring. Ze delen hoe hun dag is begonnen en buigen zich over de vraag of eten in bed een goed idee is.

“Ik doe dat soms wel”, gniffelt Hamza.

Arif schudt zijn hoofd.

“Arif, wat denk jij?” vraagt juf Femke.

Arif zoekt woorden. Hij stamelt, hij zwijgt.

“Probeer maar in het Turks”, zegt de juf. “Mehmet kan je misschien wel helpen?”

Arifs ogen fonkelen. En hij vertelt. Dat het geen goed idee is om in bed te eten want in bed eten zorgt voor kruimels. En kruimels trekken spoken aan.

Arif en Mehmet kijken elkaar aan. Logisch, toch? Wie wil er nu spoken in bed?

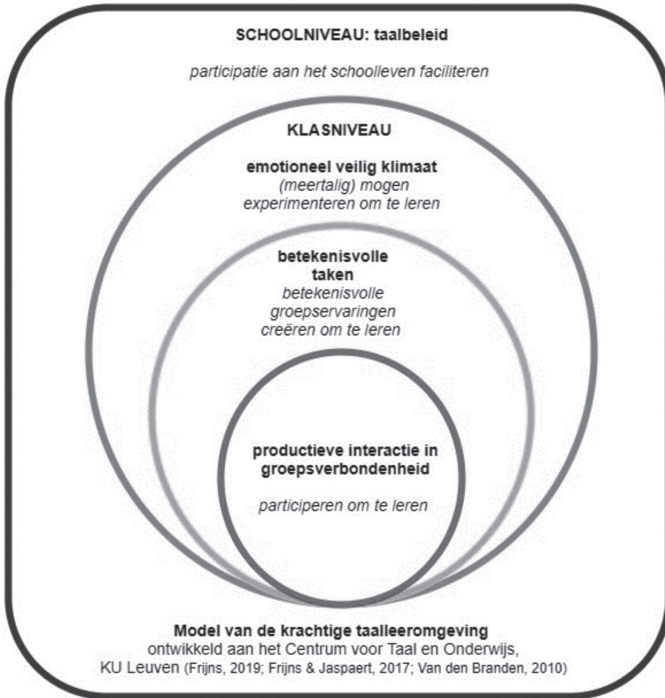
De klas knikt. Eten in je bed is eigenlijk best wel griezelig.

Vorig jaar maakte ik dit tafereel mee in de klas van juf Femke. Juf Femke is leerkracht in het vierde leerjaar van de Europaschool in Genk. In het kader van het project *Kleine Kinderen Grote Kansen* gingen *Klasse* en ik bij haar op bezoek. We brachten in beeld hoe ze werk maakt van een sterk teamgevoel in haar klas én haar leerlingen tegelijkertijd stevige taaltaken voorschotelt. Gedurende de schooldag zet ze bovendien in op authentieke interactie met heel wat denkontwikkellende vragen. In de *Klasse*-reportage en in het bijbehorende interview (Paternoster, De Vries & Van Laere 2020) waan je je een vlieg in de klas van juf Femke. Wat is zo bijzonder aan haar klas? En hoe kan je, als leraar, het verschil blijven maken nu de kloof tussen kinderen uit de lagere sociale klasse en hun leeftijdsgenoten uit de middenklasse en hoger gedurende de coronacrisis groter lijkt te zijn geworden (Eyles, Gibbons, & Monteburuno 2020)?

3. Sterk taalonderwijs: een verhaal van ingrediënten

Juf Femke brengt heel wat zaken van effectief taalonderwijs dagelijks in de praktijk. Ze zet in op een sterke groepsverbondenheid in de klas, schotelt de kinderen betekenisvolle taalactiviteiten voor, doorspekt de dag met denkontwikkellende vragen en toont een onwrikbaar geloof in hun leerpotentieel. Het is de mix van al die ingrediënten – net zoals een stoofpotje of een rijk belegde pizza – die haar klaspraktijk zo sterk maakt. Laat één van die ingrediënten weg en je eet een flauw stoofpotje of knabbelt aan een kale pizzabodem. En daar is nog nooit iemand groot van geworden.

Sterk taalonderwijs is dus een verhaal van ingrediënten. Dat maakt het wellicht ingewikkeld, want waarop moet je nu precies inzetten om succes te boeken? Tegelijkertijd gaat het veeleer over inzetten op factoren die werken dan om het volgen van een stramen of ‘recept’. Om dat verhaal te vatten, kun je denken aan het model van de krachtige taalleeromgeving dat ontwikkeld werd aan het Centrum voor Taal en Onderwijs (KU Leuven).

Figuur 1 – Verfijning van het model van de krachtige taalleeromgeving zoals ontwikkeld aan het Centrum voor Taal en Onderwijs, KU Leuven (Frijns 2019).

Dat model biedt een antwoord op de vraag wat je als leraar kunt doen om elke dag opnieuw sterk taalonderwijs te realiseren. Het vormt een toetssteen voor je taalactiviteiten of projecten. In het model staan drie cirkels centraal:

1. een emotioneel veilig klimaat;
2. betekenisvolle taken;
3. productieve interactie.

Het staat buiten kijf dat een veilig klimaat een voorwaarde vormt voor leren. In een dergelijk klimaat functioneert de leerkracht als (tijdelijk) hechtingsfiguur en durven kinderen risico's te nemen. Ze durven met andere woorden de sprong te wagen. Door risico's te nemen, pik je ook taal op: je neemt deel aan uitdagingen die taal vergen, je verdiept je in dat nieuwe boek, je wilt die verbijsterende misdaad oplossen. Onderzoek toont aan dat warme leerkracht-kind-relaties samenhangen met een hoge taalvaardigheid van kinderen: nabijheid loont dus (Split, Koomen & Harrison 2015). Warme relaties zwengelen bovendien de leesmotivatie van kinderen aan (Koomen, Roorda & Spilt 2017). Een emotioneel veilig klimaat is met andere woorden geen louter peda-

gogisch gegeven. Een klasklimaat waarin je, als kind, warme relaties ervaart, hangt dus sterk samen met taal leren – en dat is volgens recente, meer sociaal gefundeerde theorieën over taalverwerving niet verbazingwekkend (Lee et al. 2009). Bovendien zien we dat in zo'n klimaat ruimte is om meertalig te experimenteren: de thuistaal kan er ingezet worden in functie van welbevinden en leren.

Het tweede ingrediënt, betekenisvolle taken, gaat dan weer over het motiverende doel dat we kinderen geven om met taal aan de slag te gaan. Lezen om een misdaad op te lossen, is bijvoorbeeld veel motiverender dan het beantwoorden van vragen bij teksten. Bij betekenisvolle taken is de hamvraag steeds opnieuw: welk motiverend doel geven we de leerlingen? Juf Femke schakelt haar klas bijvoorbeeld in om uitnodigingen te maken voor het schoolfeest dat binnenkort plaatsvindt. De uitnodigingen worden verstuurd naar échte mensen die naar een écht feest komen. Hypermotiverend dus.

Het derde ingrediënt van de krachtige taalleeromgeving zet in op interactie. Dat betekenisvolle taken doorgaans gepaard gaan met interactie werd al duidelijk in bovenstaand voorbeeld. Die interactie vindt plaats tussen de leerkracht en de klas, en tussen de kinderen onderling. Onderzoek wijst uit dat leraren het best inzetten op heel wat denkontwikkellende vragen die kinderen ruime spreekkansen bieden (Frijns 2019). Zo'n interactiestijl noemen we ook wel productieve interactie, waarbij de leerkracht inspanningen levert om kinderen te activeren zelf inbreng te doen via onder andere uitdagende vragen (bijvoorbeeld: 'Waarom denk jij dat de ooievaar de inbreker is?'). Een dergelijke aanpak wordt vaak tegenover non-productieve interactie geplaatst, waarbij de leraar veelal kenniscontroleerende vragen stelt (bijvoorbeeld: 'Hoeveel ooievaars zie je op de prent?'). Productieve interactie levert winst op in termen van taalverwerving én de ontwikkeling van een positief zelfbeeld. Kinderen die aan productieve gesprekken deelnemen, ontwikkelen namelijk het zelfbeeld van iemand die ertoe doet.

4. Grote onderwijskansen

Inzetten op ingrediënten van effectief taalonderwijs kan bijdragen aan grote onderwijskansen. Maar dat doe je natuurlijk niet alleen. Het Vlaanderen-brede netwerk 'Kleine Kinderen Grote Kansen' verenigt alle Educatieve Bacheloropleidingen Kleuteronderwijs en Lager Onderwijs, en andere partners die met sterk onderwijs bezig zijn. In het netwerk gaan lerarenopleiders, leraren, begeleiders, brugfiguren en iedereen die elke dag werk wil maken van gelijke onderwijskansen aan de slag met recente onderzoeksresultaten en *good practices*. Zo wisselen ze uit wat werkt om de taalmotoren van kwetsbare kinderen op volle toeren te doen draaien.

Samen werken aan de versterking van het sociale vangnet van kwetsbare kinderen kan bijdragen aan hun leerprestaties en heeft concreet drie tot vijf keer meer effect op taal- en wiskunde-prestaties dan enkel financieel kapitaal (Salloum, Goddard & Berebitsky

2018). Intense samenwerking tussen onderwijs en welzijn kan sociale vangnetten voor kwetsbare leerders versterken. Zo kunnen we samen werk blijven maken van grote onderwijskansen en komen we misschien dichterbij het dichten van de eerder vermelde kloof tussen kinderen uit de lagere sociale klasse en hun leeftijdsgenoten uit de middenklasse en hoger. Kortom: blijf inzetten op stoofpotjes of rijk belegde pizza's. En eet die maar niet in bed, want voor je het weet, staat er een spook in je slaapkamer.

5. Verder lezen/kijken?

De klas van juf Femke (Klasse & Kleine Kinderen Grote Kansen) kun je online raadplegen. Scan de QR-code om de reportage te bekijken en het interview te lezen.

De vliegtuigklas. Naar sterk taalonderwijs op de basisschool (Pelckmans) gaat over taal leren, gelijke onderwijskansen en warme partnerschappen met kwetsbare ouders.

Referenties

- Eyles, A., S. Gibbons & P. Montebruno (2020). *Covid-19 school shutdowns: What will they do to our children's education?* London: Centre for Economic Performance.
- Frijns, C. (2019). *De vliegtuigklas. Naar sterk taalonderwijs op de basisschool*. Kalmt-hout: Pelckmans Pro.
- Koomen, H.M Y., D.L. Roorda & J. Spilt (2017). 'Zonder relatie geen prestatie: Het belang van een persoonlijke relatie met de leerkracht gedurende de schoolloopbaan'. In: R. van Steensel & E. Segers (eds.). *Succesvol lezen in het onderwijs*. Delft: Eburon, p. 3-13.
- Lee, N., L. Mikesell, A.D. Joaquin, A.W. Mates & J.H. Schumann (2009). *The interactional instinct. The evolution and acquisition of language*. Oxford: Oxford University Press.
- Meirsschaut, M. & I. Ruys (2018). *Teamteaching: samen onderweg. Een leidraad voor de praktijk*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.
- Paternoster, T., R. De Vries & M. Van Laere (2020). "Zo wordt je diverse klas een krachtige taalleeromgeving". In: *Klasse*. Online raadpleegbaar op: <https://www.klasse.be/251140/taal-leren-in-een-diverse-klas/>.
- Salloum, S.J., R.D. Goddard & D. Berebitsky (2018). "Resources, Learning, and Policy: The Relative Effects of Social and Financial Capital on Student Learning in Schools". In: *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 23 (4), p. 1-23.

8. Taalstimulering in een meertalige context

Spilt, J., H. Koomen & L. Harrison (2015). “Language Development in the Early School Years: The Importance of Close Relationships with Teachers”. In: *Developmental Psychology*, 51 (2), p. 185-196.

Noot

¹ Een bewerking van deze tekst verscheen eerder in het tijdschrift *Welwijs*.